Risksamhälle och trygghetskultur

Föreställningar om politikens möjligheter och uppgift

AV YLVA UGGLA

I samband med översvämningarna i södra Norrland sommaren 2000 gjorde Laila Freivalds följande uttalande vid en pressträff: "I övrigt har regeringen ingen roll just när en katastrof äger rum. Vår roll är att förhindra att det inträffar..." (Svenska Dagbladet 27/7 2000). Detta är ett exempel på uttalanden i media som förmedlar att det är möjligt att ha kontroll över framtiden samtidigt som det ger en bild av politikens och politikernas roll som medborgarnas yttersta garant för trygghet och säkerhet. En sådan förmedling kan ses som ett uttryck för moderniteten[1] och framstegstanken. Sven-Eric Liedman talar därutöver om modernitetens förtrollning och menar att denna sträcker sig längre än det centrala i framstegstanken (att människan med sitt förnuft och sin aktivitet kan förändra såväl samhälle som natur, och att förändringen leder till något bättre). "Förtrollningen ligger inte i föreställningar om föränderlighet eller en möjlig teknisk eller vetenskaplig utveckling. Den ligger i förhållandet att man skriver ut växlar på framtiden ... Man handlar som om man visste det man ännu inte vet" (Liedman 1997: 461). Inte minst politiker kalkylerar med kunskap och tekniska lösningar som ännu inte finns (Liedman 1997:460).

Tankarna om framsteg har varit av central betydelse inom svensk socialdemokratisk politik. I sin studie om Alva Myrdal visar Jan Olof Nilsson (1994 kap.7) hur 1930-talets familje- och socialpolitik till stor del sågs som forskningsresultat omsatta i praktik. Likaså, hur politiken kunde vinna legitimitet genom "att bedyra att det man talade om var modernt" (Nilsson 1994: 311). Den socialdemokratiska skriften *Framstegens politik* från 1956 behandlar möjligheterna att utnyttja den tekniska och vetenskapliga utvecklingen i framåtskridandets tjänst.

Ylva Uggla är doktorand i sociologi och verksam vid Samhällsvetenskapliga institutionen och Forskningscentrum Människa-Teknik-Miljö, Örebro universitet.

"Den moderna människan riktar sin efterfrågan mot ting, som kräver väldiga engagemang från samhällets sida ... Att utnyttja den tekniska utvecklingens möjligheter till snabba ekonomiska framsteg och förverkliga de krav, som följer i den fulla sysselsättningens spår blir en av socialdemokratins viktigaste uppgifter" (Framstegens politik 1956: 8-9).

Tankarna om modernitet och framsteg har också inneburit att det västerländska moderna samhället präglas av en förståelse av riskhantering, som innebär att oönskade händelser i princip ska kunna förebyggas. Judith Green (1997) betecknar detta som ett risksamhälle, där vi menar oss kunna undvika det oönskade genom noggrann riskanalys.[2] Riskhantering och riskreducering har också varit centrala drag i den svenska välfärdspolitiken. Det handlar om att förhindra något från att inträffa snarare än att fördela något som redan finns (Svallfors 1996 kap.2).

Under de senaste tre decennierna har tanken om kontinuerliga framsteg, samt teknikens och vetenskapens roll, och därmed vår möjlighet att forma och kontrollera vår framtid, på olika sätt problematiserats och kritiserats i samhället. I denna kritik har miljöfrågan varit central. I början av 1970-talet ifrågasattes genom den utomparlamentariska miljörörelsen tillväxtsamhället från grunden (Anshelm 1995: 37-38). Miljöhoten har utmanat det moderna samhället och dess institutioner på åtminstone två väsentliga områden. För det första, miljöhoten har uppstått som en oavsiktlig konsekvens i strävan efter att skapa ett välfärdssamhälle, och är producerade av de institutioner som ska stå som garant för trygghet och säkerhet. Därmed utgör de ett hot mot grunden för det moderna välfärdssamhället och den politiska legitimiteten (Beck 1995: 82). För det andra är många miljöhot behäftade med tekniska och metodologiska osäkerheter. Genom detta utmanas vetenskapen, och den vetenskapliga kunskapen som säker grund för beslut. De problemområden som uppvisar den högsta graden av osäkerhet är ofta också de områden där kraven på säker kunskap är som störst (beroende på de risker frågorna förknippas med). Vetenskapen ska därmed hantera stora problemkomplex, skapa modeller för globala system, hantera olika typer av osäkerheter och samtidigt erbjuda underlag för beslut (Nolin 1995: 42 ff.; Funtowicz och Ravetz 1993). Därmed utmanas föreställningen om möjlig kontroll och styrning av framtiden.

Syftet med denna artikel är att undersöka hur förändringar, med problematisering av framstegstanken samt teknikens och vetenskapens roll inom moderni-

teten, kommer till uttryck i formulering och prioritering av politiska mål och visioner i socialdemokratiska partiprogram, trontal och regeringsförklaringar. På vilket sätt påverkas de politiska problemformuleringarna och visionerna? Hur diskuteras modernitet och framsteg i dessa dokument?

Analysen är baserad på dokument från tre olika perioder med socialdemokratiskt regeringsinnehav i Sverige (1960-65, 1970-75 och 1995-2000). Det är tre perioder som speglar förändringar från en tid med stark framtidstro under de så kallade rekordåren vid 1960-talets början, över en tid med radikal civilisationskritik och krav på strukturförändringar, till föreställningen om ett globalt ekonomiskt och ekologiskt beroende och visionen om det gröna folkhemmet vid seklets slut.

I partiprogrammen ges partiets beskrivning och analys av det omgivande samhället, vad partiet åstadkommit politiskt samt dess ideologiska grund. Ur partiprogrammen kan sammanfattande problemformuleringar för den aktuella tiden utläsas. I partiprogrammen finns också politiska mål och visioner och till viss del förslag på politiska åtgärder. De socialdemokratiska partiprogrammen som ingår i denna analys är antagna 1960, 1975 1990/1993 (formulerat 1990 med ändringar införda 1993) och 2001. Partiprogrammet från 1960 ger en bild av ideologi och samhällsanalys som inleder perioden 1960-65, 1975 års partiprogram speglar en sammanfattning av perioden 1970-75, medan partiprogrammen från 1990/1993 och 2001 ramar in åren 1995-2000 och visar på en förändring med förnyad framtidstro och optimism när vi närmar oss århundradets slut.

Trontal och regeringsförklaringar beskriver regeringens bedömning av det politiska och ekonomiska läget i landet, samt politikens riktning (fokus och prioriteringar) för det kommande året.[3] Trontal och regeringsförklaringar innehåller mer konkreta förslag på åtgärder och reformer och mindre av politiska mål och visioner än partiprogrammen. Dokumenten har genomslag i media, och utgör jämte partiprogrammet ett tilltal till medborgarna (väljarna). Även mer formella texter och dokument förmedlar, medvetet eller omedvetet, ett budskap, en berättelse om någon eller något (Silverman 1993: 75). Genom berättelsen förmedlas också uppfattningar om vad som är önskvärt och möjligt. Meningsskapande sker alltid i relation till något annat. Den politik som formuleras i trontal och regeringsförklaringar står således inte isolerad, utan kan ses som responser i ett pågående samtal (jfr Kroon 2000: 174-175). De politiska dokumenten kan läsas som delar av ett pågående samhälleligt samtal, där man vänder sig till medborgarna

för att förankra sin politik och vinna politisk legitimitet.

I följande avsnitt beskrivs den socialdemokratiska politikens mål och visioner, där individens frihet, välfärd och trygghet står i centrum. Därefter diskuteras de tre olika perioderna (1960-65, 1970-75 och 1995-2000) relaterat till tre olika modernismformer, vilka symboliskt beskrivs med Marshall Bermans begrepp motorvägsvärlden, skrik på gatan och modernistisk oppositionsvokabulär. Därpå följer ett avsnitt om hur miljöfrågan diskuterats i de politiska dokumenten (trontal, regeringsförklaringar och partiprogram) under de olika perioderna. Artikeln avslutas med en sammanfattande diskussion utifrån begreppen risksamhälle och trygghetskultur.

Målet och visionerna – trygghet i förändring

Trygghet i förändring är nyckelord i regeringens välfärdspolitik (Regeringsförklaring 1995).
Vi skall skapa ett modernt Sverige där alla människor får del av det nya seklets möjligheter ...
I regeringens vision är människan målet (Regeringsförklaring 1998).

Målet och visionerna om varje individs möjlighet att leva ett rikt och meningsfullt liv är genomgående i den socialdemokratiska politiken. Det handlar om att förverkliga idéer om frihet, jämlikhet och solidaritet. Det är en strävan efter att bereda människor ett friare och rikare liv genom att avskaffa klasskillnader och ekonomisk ojämlikhet, en strävan som kommit att inbegripa hur den enskildes val även kan antas underordnas kön, etnicitet, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning (Partiprogram 2001: 21). Grundtanken om människors frihet är nära kopplad till ekonomisk och social trygghet: "Frihet och trygghet betingar varandra" (Partiprogram 1960: 57). Denna tanke är genomgående i den socialdemokratiska politiken, och uttrycks i 2001 års partiprogram genom att se de existerande välfärdssystemens styrka i att de skapar trygghet och frihet för alla (Partiprogram 2001: 21). Genom detta blir även den ekonomiska tillväxten ett genomgående tema; den utgör en oundgänglig grund för den politik socialdemokraterna önskar föra. I trontal och regeringsförklaringar (1960-65, 1970-75 och 1995-2000), ligger tyngdpunkten genomgående på hur denna ekonomiska grund för fortsatt reformarbete ska tillförsäkras.

Efter en tid med ekonomiskt krismedvetande under 1990-talet, där regeringen på grund av den ekonomiska situationen antas ha stått inför "svårare problem och större utmaningar än någon annan svensk regering i modern tid"

(Regeringsförklaring 1995), blir tonen under åren 1996-2000 alltmer optimistisk avseende möjligheterna att forma framtiden och föra en välfärdspolitik som ger ekonomisk och social trygghet och därmed frihet:

Vi kan åter forma vår gemensamma framtid – ett samhälle där ingen lämnas utanför (Regeringsförklaring 1997).

Idag öppnas det nya millenniets första riksmöte. Det kan ske i en känsla av ödmjukhet och stark framtidstro. Massarbetslösheten är bruten. Tillväxten är hög. Sverige intar en tätposition i den nya ekonomin, Vi är väl förberedda för framtiden ... Kraften skall inriktas på att öka tryggheten för alla och därmed människors frihet ... Det är tid för reformer (Regeringsförklaring 2000).

I partiprogram och regeringsförklaringar beskrivs hur vi lever en värld med förändring, nya utmaningar och nya villkor, och med hänvisning till dessa förändringar betonas just betydelsen av att känna trygghet.

Endast den som är trygg kan känna delaktighet i förändringen. Den generella välfärdspolitiken är oöverträffad i sin förmåga att samtidigt fördela välfärd och stimulera utveckling (Regeringsförklaring 1999).

Den socialdemokratiska regeringens mål och visioner har inte ändrats i någon påtaglig mening från 1960 och framåt. Däremot har resultatet av regeringens välfärdspolitik, ifrågasatts på olika sätt under de olika perioderna och varierat med förändringar i det omgivande samhället. Likaså har kritiken mot samhällsordningen bemötts på delvis olika sätt. Detta relateras nedan – där de olika perioderna diskuteras och jämförs – till olika modernismformer.

Motorvägsvärlden

Det moderna kännetecknas av ständig rörelse och förändring. I de moderna visionerna ligger, ibland som en underförstådd självklarhet ibland öppet deklarerat, att rörelsen är framåt och att förändringar leder till något nytt och bättre. De tre perioderna valda för jämförelse i denna artikel representerar olika modernismformer vilka symboliskt kan beskrivas med tre begrepp lånade från Marshall Berman (1982), motorvägsvärlden (1960-65), skrik på gatan (1970-75) och modernistisk oppositionsvokabulär (1995-2000).

När Berman (1982 kap.5) beskriver 1950- och 1960-talets modernism använ-

der han bilden av Robert Moses grandiosa motorvägsbygge genom Bronx. Åren 1960-65, de så kallade rekordåren i Sverige, kan relateras till Bermans bild av motorvägsvärlden. I Sverige utgör rivningen av gamla Klarakvarteren i Stockholm och lanseringen av miljonprogrammet sinnebilder för denna epok; en framvällande kraft som under ett par decennier lade beslag på visionen om det moderna.

De första efterkrigsdecennierna var en tid som i realiteten låg mycket nära vår bild av det som kommit att kallas den svenska modellen. "Närheten mellan ideal och verklighet skiftade men var störst under 'rekordåren' i början av 60-talet" (Ruin 1986: 14). Den svenska modellen byggde på ett välfärdssystem som präglades av principen om ett generellt, skattefinansierat system som skulle garantera alla medborgare en grundtrygghet. Andra centrala drag i den svenska modellen var lugna förhållanden på arbetsmarknaden, solidarisk lönepolitik och aktiv arbetsmarknadspolitik. Det förmedlades ett intryck av harmonisk samexistens mellan arbete och kapital. Den svenska politiska vardagen kännetecknades av samförstånd mellan arbetsmarknadens organisationer och mellan politiska partier, samt av rationalitet och social ingenjörskonst (Ruin 1986: 13-14). Vidare var denna tid starkt präglad av en tillväxtideologi; en stark ekonomisk tillväxt var oundgänglig för att skapa politiskt handlingsutrymme för sociala reformer och höjd levnadsstandard (Elander 1979:3).

Den problemformulering som framkommer i 1960 års socialdemokratiska partiprogram handlar om reminiscenser av kapitalismen. I partiprogrammet framhålls, att trots det som uppnåtts – politisk demokrati, folkets ökade andel i det växande produktionsresultatet, demokratisering av äganderätten, minskat hot om arbetslöshet, samt avskaffande av massfattigdom, otrygghet och skarpa klassmotsättningar – så kvarstår många av kapitalismens ursprungliga drag även i välfärdssamhället.

> Med växande välstånd och ökad social trygghet har människorna fått större möjligheter att tillfredställa sina konsumtionsbehov och att förverkliga sina drömmar om utbildning och yrkesval. I denna mening har utvecklingen inneburit ökade lyckomöjligheter för det stora flertalet. Men den konkurrensmentalitet, som präglar det kapitalistiska samhället, har samtidigt bidragit till att skapa psykologiska problem för många människor (Partiprogram 1960:55).

I trontalen från 1960-talets första hälft betonas den ekonomiska tillväxten som

grunden för offentliga investeringar, bostadsbyggande och reformpolitik. Den oro som kommer till uttryck handlar om risken för inflation som följer med högkonjunkturen, och knappheten på arbetskraft och kapital. Inflationsproblemet anses dock kunna hanteras med hjälp av en aktiv ekonomisk politik. Det centrala inom svensk socialdemokratisk politik under denna period är att skapa ekonomiskt utrymme för den reformpolitik man önskar föra. Budgetförslagen utformas med den dubbla målsättningen att skapa utrymme för fortsatt reformarbete samtidigt som finanspolitiken avpassas efter konjunkturläget i syfte att motverka inflation. Reformområdena är många och utökas successivt, som exempel kan nämnas utbyggnad och förstärkning av socialförsäkringssystem, utbildning och forskning, satsningar på ungdomsvård, bostadsbyggande, infrastruktur och trafiksäkerhet samt insatser inom folkbildning och kultur. Lika viktigt är det att bevara en hög sysselsättning och för detta bedrivs en aktiv arbetsmarknadspolitik.

Inom den socialdemokratiska politiken är framstegstanken och optimismen vid denna tid till synes orubbad. Den ekonomiska tillväxten möjliggör offentliga investeringar, bostadsbyggande och reformpolitik. I trontalen uttrycks en tilltro till möjligheterna att med hjälp av ekonomisk tillväxt och politiska reformer skapa ett bättre samhälle.

> En gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land har skapat förutsättningar för en förbättring av levnadsstandarden och fortsatta reformer på samhällslivets olika områden. Ökade insatser för ungdomens utbildning och samhälleliga investeringar lägga grunden för fortsatta snabba framsteg (Trontal 1962).

Trontalen från åren 1960-65 beskriver inrikes- och utrikesförhållanden på ett till synes neutralt sätt och kännetecknas av en realistisk berättarteknik.[4] De politiska förslagen som kommer att föreläggas riksdagen presenteras, huvudsakligen utan att motiv eller mål anges.

Skrik på gatan

De första angreppen på motorvägsvärldens modernism beskrivs av Berman som lidelsefulla skrik på gatan. Det var individuella skrik som skulle kunna utvecklas till ett kollektivt rop som kunde, om inte stoppa, så åtminstone sakta farten på de väldiga maskinernas framfart (Berman 1982: 316). Det missnöje och den kritik som väcktes under 1960-talets slut och som ökade under 1970-talets början handlade delvis om människans roll i produktion och politik, och frågan om

makten över produktionsmedlen fick ny aktualitet. Den framstegsoptimism och harmoni som antogs ha präglat 1960-talet ifrågasattes alltmer (Elander 1979 kap.4; Ruin 1986: 21-22). Under 1970-talet ifrågasattes bland annat genom den utomparlamentariska miljörörelsen även grunden för tillväxtsamhället i allt högre utsträckning. Socialdemokraterna blev trots insatser på miljöområdet närmast den huvudsakliga måltavlan för miljörörelsens kritik. "De inkarnerade, enligt stora delar av denna miljörörelse, just den framstegsberusning, den teknikoptimism, den tilltro till storskaliga system och centralism, det tillväxttänkande samt den materialism som i den ekologiskt inspirerade samhällskritiken framställdes som den grundläggande orsaken till de samtida miljöproblemen" (Anshelm 1995: 38). Likaså kom kärnkraftsmotståndet att inbegripa en utvidgad samhällskritik. Anti-kärnkraftsrörelsen ifrågasatte det som sågs som en nästintill förbehållslös tillväxtoptimism och tilltro till tekniken (Anshelm 2000: 131). Det som började som skrik på gatan utvecklades under 1970-talet bland annat genom miljö-, freds- och kvinnorörelsen till kollektiva rop, som utgjorde en kritik mot rådande strukturer och tillväxtideologi.

I 1975 års partiprogram är problemformuleringen i grunden densamma som den 1960; "trots utvecklingen mot en välfärdsstat bevarar samhället många av kapitalismens ursprungliga drag" (Partiprogram 1975: 77). Men problematiseringen av detta ger en något annorlunda bild än 1960, en bild som kan ses som ett bemötande av den kritik som fanns i det omgivande samhället under denna tid. Exempelvis framhålls i partiprogrammet (1975: 81) viljan att humanisera industrisamhället, att den tekniska och ekonomiska utvecklingen måste underordnas människornas behov, och vidare:

> Vetenskapliga och tekniska framsteg är grunden för genomgripande förändringar i näringslivets struktur och i arbetslivets villkor. De omskapar miljön och påverkar alla områden av mänskligt liv. För att behärska sin egen framtid måste människan behärska den tekniska utvecklingen och inrikta den på sådant som kan skydda och förbättra livsmiljö och hälsa. Att styra den tekniska utvecklingen blir därvid en allt mer betydelsefull samhällelig uppgift (Partiprogram 1975: 83).

I trontalen för åren 1970-74 märks trots den bevarade strukturen en ny politisk ton.[5] Inom den fortfarande till synes strikta ramen formuleras politiska överväganden och ett något mer känsloladdat språk används i vissa formuleringar. Likaså framkommer, om än i blygsam skala, politiska motiv och mål för det kommande reformarbetet. Exempelvis nämns i 1970 års trontal att reformarbe-

tet ses som "insatser för ökad jämlikhet och trygghet". Regeringsförklaringen år 1975 följer till stor del strukturen i 1970-talets trontal, men den mer politiska ton som funnits under åren 1970-74 blir tydligare, till exempel med uttryck för stöd åt de fattiga folkens krav på en ny ekonomisk världsordning, att det är ett starkt rättvisekrav att de människor som är verksamma i yrkeslivet bereds förbättrade möjligheter till utbildning, och med förslag om ett reformarbete som syftar till arbetslivets förnyelse och demokratisering.

De nya politikområden som tas upp åren 1970-75 handlar bland annat om insatser inom arbetslivet (det gäller såväl arbetsmiljö och anställningstrygghet som demokratisering), insatser för den yttre miljön och för fördjupning av kommunal demokrati, samt främjande av allsidig opinionsbildning. Exempelvis föreslogs insatser för arbetarskydd och att omfattande kampanjer för en förbättrad yttre miljö ska genomföras inom ramen för det europeiska naturvårdsåret 1970. Likaså är jämställdhets- och invandrarfrågor, samt regionalpolitiska åtgärder nya under denna period. Genom oljekrisen uppmärksammas resursernas ändlighet på ett nytt sätt, och ransonering av energi införs för att "värna om sysselsättning, produktion, och viktiga samhällsfunktioner" (Trontal 1974).

Den nya politiska tonen, betoningen av insatser på miljöområdet och en del av de politiska reformer som föreslås kan ses som en lyhördhet inför och ett bemötande av den kritik som finns i det omgivande samhället. Trots detta är tyngdpunkten i budskapet huvudsakligen densamma som under 1960-talets första hälft. Det handlar inte om några mer genomgripande, strukturella förändringar. Påfrestningar i ekonomin möts med stram ekonomisk politik vilket ska skapa utrymme för fortsatta insatser för jämlikhet och trygghet.

Modernistisk oppositionsvokabulär

År 1997 tillsattes *Utredning om folkstyret inför 2000-talet*. I kommittédirektiven (Dir 1997:101) nämns en rad förändringar som antas ha ställt den svenska demokratin inför nya förutsättningar. Bland dessa kan nämnas den statsfinansiella krisen, internationaliseringen av ekonomin, Sveriges medlemskap i EU, informationstekniken, miljöfrågornas ökade tyngd, kvinnornas intåg i politiken, att Sverige har blivit ett mångfaldens samhälle och att människors politiska engagemang ändrat form.

Medborgarnas missnöje visar sig under 1990-talet på ett annat sätt än under 1970-talets början. Den mer radikala kritiken och kraven på strukturföränd-

ringar har försvagats. Enligt *Demokratiutredningen* (SOU 2000:1: 50-59) kan tendensen mot en försvagad samhällskritik ses på olika sätt: dels som ett ökat politiskt engagemang i specifika frågor eller i form av en kundrelation till den offentliga verksamhet man utnyttjar (brukarstyrelser, kooperativ etc), dels som ett minskat politiskt engagemang beroende på en påtvingad omprövning av de offentliga välfärdssystemen vilket resulterar i vanmakt eller likgiltighet. Under de senaste decennierna har hierarkier och tidigare auktoriteter börjat ifrågasättas och individen och individens självförverkligande hamnat i centrum. Genom detta har även ojämlikheten i samhället individualiserats och grunden för kollektiv politisk handling har därmed försvagats.

Det har under 1990-talet funnits ett utbrett missnöje, till exempel med nedskärningar i de offentliga välfärdssystemen och hög arbetslöshet, och misstro mot det politiska systemet. Detta har dock inte kommit till de radikala uttryck som det politiska missnöjet under 1970-talet gjorde. De protester som framförts har inte heller varit kopplade till krav på genomgripande samhällsförändring, utan i de flesta fall har engagemanget gällt en bestämd fråga under en avgränsad tid.

I partiprogrammet från 1990/1993 beskrivs 1900-talet under rubriken *En värld inför gemensamma problem och möjligheter*, som ett århundrade som i den industrialiserade världen inneburit enastående framsteg. Men 1900-talet beskrivs också som ett våldets och militarismens århundrade där hela mänskligheten "länkats samman i en ödesgemenskap", där jordens länder och folk för sin överlevnad och utveckling är beroende av varandra (Partiprogram 1990/1993: 8).

> I kärnvapnen har människan skapat ett instrument, varmed hon för första gången kan förgöra sig själv och utplåna sin egen historia och civilisation ... En rad ickemilitära hot mot säkerhet och framsteg har blivit allt mer uppenbara ... Jorden är sålunda en hotad planet inte bara till följd av risken för ett kärnvapenkrig. Miljöförstöringen är liksom en osynlig fiende, som smyger sig fram längs kända och ännu okända stigar och slår till på oväntade platser långt från föroreningens källa och rovdriftens ursprung (Partiprogram 1990/1993: 9-10).

Partiprogrammet från 1990/1993 återspeglar delar av en postmodern diskurs, som uppstod som en reaktion mot den dominerande modernismen. En diskurs som bland annat ifrågasatte framstegstanken och vår möjlighet att med vetenskapens och teknikens hjälp forma samhället, och som betonade samhällets ökade fragmentisering, individualisering och pluralism (Isenberg 2001: 73; Kumar 1995: 121-122). I partiprogrammet beskrivs hur arbetarrörelsen står

inför väldiga utmaningar, med ökade svårigheter att göra förutsägelser om utvecklingen i ett alltmer pluralistiskt och uppsplittrat samhälle:

Förutsättningarna ändras för det politiska arbetet. Detta måste anpassas till fler nya och alltmer svårbedömda faktorer. Stabiliteten och förutsägbarheten i samhällsutvecklingen försvagas ... Kunskapssamhället bidrar till att sätta auktoriteter i fråga ... samhället [blir] mer pluralistiskt men samtidigt också mer uppsplittrat (Partiprogram 1990/1993: 20-21).

Under 1990-talet formuleras sedan inom den socialdemokratiska politiken vad som kan kallas en modernistisk oppositionsvokabulär, som formulerar "bejakande visioner av alternativa moderna liv" (Berman 1982: 302). I regeringsförklaringarna för åren 1995-2000, börjar begreppen modern och modernisering användas i högre utsträckning än tidigare, där definitionen av något som modernt i sig kan antas skänka legitimitet åt politiken, och trots beskrivningar av en rad allvarliga problem finns en mer optimistisk ton i det nya partiprogrammet, antaget i november 2001.

Den moderna människan kan sägas befinna sig i paradoxernas kraftfält. "Att vara modern är att befinna sig i en miljö som utlovar äventyr, makt, glädje, växt, förvandling av oss själva och världen – och som samtidigt hotar att förstöra allt vi har, allt som vi känner till, allt som vi är" (Berman 1982: 13). Sådana tankar och erfarenheter kommer till uttryck i partiprogram och regeringsförklaringar under 1990-talets slut, men det är möjligheten till motmakt och framsteg som väger tyngst och får det sista ordet. Enligt regeringsförklaringen 1999, befinner vi oss i en position mellan uppgivenhet och tveklös optimism (där båda ytterligheterna ses som lika farliga), men "vi skall ta med oss det bästa av det gamla in i det nya". Likaså beskrivs i 2001 års partiprogram en rad paradoxer, vilka pekar på såväl problem som möjligheter, och i detta sammanhang representerar det moderna en möjlighet till motmakt, där kapitalismens nya styrka möts av motkrafter i form av internationellt samarbete, engagemanget för miljön, konsumentreaktioner och folkliga rörelser som använder den moderna tekniken för att driva opinion.

Nya stora möjligheter öppnar sig för att utjämna klyftor och sprida demokrati och välfärd, men det krävs politisk vilja och politisk kraft att ta till vara dessa den nya utvecklingens möjligheter. Den svenska socialdemokratin vill vara en del av denna politiska kraft, som gör globaliseringen till ett verktyg för demokrati, välfärd och social rättvisa (Partiprogram 2001: 6).

Den modernistiska oppositionsvokabulären är, som vi ska se nedan, inte minst tydlig på miljöområdet, genom visionerna om omställning till en ekologiskt hållbar utveckling, ekologisk modernisering och det gröna folkhemmet.

I regeringsförklaringarna för perioden 1995-2000, lyfts ekonomin och arbetslösheten fram som de stora frågorna för svensk socialdemokratisk politik, och i regeringsförklaringarna manas till samförstånd och samverkan. Kampen mot arbetslöshet beskrevs 1996 som regeringens "främsta och allt överskuggande uppgift" (Regeringsförklaring, september 1996). De politikområden som för övrigt behandlas spänner över ett vitt fält: globalisering, internationalisering och Sveriges roll i det nordiska samarbetet, EU och FN, att Sverige ska bli en ledande kunskaps- och IT-nation och en nation med kulturell mångfald och jämställdhet, hur välfärden ska tryggas och ett ekologiskt hållbart samhälle skapas.

I regeringsförklaringarna 1995-2000 presenteras visioner och mål för politiken i större utsträckning än under åren 1960-65 och 1970-75. Det handlar sammanfattningsvis om viljan att skapa ett modernt samhälle där alla människor ska få del av utvecklingens framsteg och nya möjligheter. Det är ett samhälle med sammanhållning, solidaritet och samförstånd där alla har arbete och kan känna trygghet. Regeringsförklaringarna har under denna period ett nytt tilltal och delvis en annan berättarteknik, som manar till engagemang och identifikation mellan berättare och åhörare, där ett mer färgstarkt och ibland känslosamt språk används, till exempel:

> För att göra politiken stabil, åtgärderna verkningsfulla och för att halvera den öppna arbetslösheten bjuder regeringen in hela svenska folket till ett gemensamt ansvarstagande. Tillsammans skall vi göra Sverige till en nation som möter nästa årtusende som ett föregångsland. Gemensamt kan vi nå våra bästa drömmars Sverige (Regeringsförklaring, september 1996).

Från 1997 ökar hänvisningarna till modernisering och det moderna. I regeringsförklaringen 1997 talas till exempel om ett modernt och starkt totalförsvar, modernisering av flyktingpolitiken och att Sverige ska konkurrera på en växande världsmarknad med ny teknik och modern produktion, och 1999 är visionen att Sverige ska genomgå en ekologisk modernisering. Trots de svårigheter som uppmärksammas under 1990-talets slut präglas regeringsförklaringarna vid sekelskiftet av förnyad av framtidstro och optimism:

Svenska folket kan möta nästa sekel med tillförsikt och framtidstro. Vi kommer att ta steget in i 2000-talet med hög tillväxt, låg inflation och sjunkande arbetslöshet... Vi kan åter forma vår gemensamma framtid (Regeringsförklaring 1997).

I dag öppnas det nya millenniets första riksmöte. Det kan ske i en känsla av ödmjukhet och stark framtidstro ... Det är tid för reformer. Det är i tron på människan och hennes förmåga att utvecklas i solidaritet med andra som vi formar vår vision. Valet står inte mellan tillväxt och rättvisa. Vi är övertygade om att utveckling och jämlikhet är varandras förutsättningar. Utvecklingen blir starkare när alla ges möjlighet att bidra till den, och när alla får del av dess frukter. I globaliseringens tid delas denna insikt av allt fler progressiva regeringar. Det inger hopp och optimism inför framtiden (Regeringsförklaring 2000).

Trots de skillnader som finns mellan de tre perioderna (1960-65, 1970-75 och 1995-2000) finns det en klar linje i den socialdemokratiska politiken. Målet är medborgarnas frihet och möjlighet till självförverkligande och grunden för detta är ekonomisk och social trygghet vilket förutsätter ekonomisk tillväxt. Genom miljöfrågan har grunden för det moderna industrisamhället, den ekonomiska tillväxten och tanken om kontinuerliga framsteg problematiserats och ifrågasatts. Denna utmaning mot det moderna samhället och dess institutioner har inom den socialdemokratiska politiken mötts med en modernistisk oppositionsvokabulär, och visioner om alternativa moderna liv. Detta visar sig tydligt i den miljöpolitiska diskussionen.

Miljöfrågan – hot eller möjlighet?

Den svenska socialdemokratiska miljödebatten har sedan 1960-talets mitt pendlat mellan två positioner. Den ena har representerat ett samhällskritiskt perspektiv, medan den andra har representerat ett mer optimistiskt perspektiv med tilltro till det politiska systemets förmåga att hantera miljöproblemen, utan motsättning mellan ekonomisk tillväxt och miljöhänsyn. Trots att det senare perspektivet varit dominerande inom socialdemokratin har det också funnits intern opposition med syfte att radikalisera partiets miljöpolitik (Anshelm 1995: 14-19). Denna interna opposition har dock inte fått något utrymme i partiprogram, trontal eller regeringsförklaringar för de undersökta perioderna. Miljöfrågan hanteras i dessa dokument genomgående med hänvisning till nödvändigheten av och möjligheten till bevarad eller ökad ekonomisk tillväxt, eftersom välfärdspolitiken inte får äventyras.

Under 1960-talets första hälft har miljöfrågan ännu inte etablerats som ett eget politikområde. De miljörelaterade frågor som tas upp handlar om hälsoskydd och skydd av naturtillgångar. När samhällsplanering och fortsatt industrialisering förs på tal i 1960 års partiprogram, så uttrycker man ett behov av att skydda och rätt utnyttja naturtillgångarna. I samband med hälsoskydd och arbetshygien omnämns behov av strålningsskydd och skydd mot föroreningar av luft och vatten och mot skadligt buller. När det gäller kommunikation och transport ska avvägning ske mellan olika transportmedel med hänsyn till samhällsekonomiska och sociala behov, och för energiförsörjningen ska utbyggnad av atomkraften ske under samhällets ledning. I 1964 års trontal nämns ett förslag om ny naturvårdslag, i övrigt kommenteras inte miljöfrågan i trontalen under denna tid.

På 1970-talet har miljöfrågan blivit en politisk fråga att förhålla sig till, och arbetsmiljöfrågan kompletteras med åtaganden för att förbättra även den yttre miljön. Genom oljekrisen 1973 uppmärksammas resursernas ändlighet på ett nytt sätt. En ransonering av energi införs för att värna om sysselsättning, produktion och viktiga samhällsfunktioner. Likaså föreslås "fortsatta kraftfulla åtgärder ... i fråga om den yttre miljön" (Trontal 1974).

I 1975 års partiprogram framhålls likväl att miljöfrågorna ska "behandlas med hänsyn till samspelet i naturen och det samhällsekonomiska helhetsperspektivet" (Partiprogram 1975: 94). De föreslagna insatserna på miljöområdet handlar om samhällsplanering, samhällets kontroll över lokalisering av miljöstörande industri och kontroll över industrins miljöpåverkan, produktkontroll och internationell samverkan för miljöskydd och naturvård. I övrigt nämns producentansvar för kostnader för miljövårdsåtgärder, avfallsåtervinning, att skadeverkningar ska förebyggas och lagstiftning för miljöskydd, naturvård, luft- och vattenvård samt skydd mot bullerstörningar. Miljöproblemen antas kunna hanteras inom rådande strukturer, med hjälp av utökad samhällsplanering och kontroll.

Hotet mot natur och miljö skärper kraven på en planmässig hushållning. En ohämmad konkurrens om naturresurser som mark och vatten undergräver möjligheterna att tillförsäkra alla människor en god yttre miljö. Detta drabbar särskilt hårt de ekonomiskt svaga. En planmässig hushållning måste inriktas på att förhindra att miljön förgiftas och förstörs. Den ska medverka till att upprätta balansen i naturen och till att våra mark- och vattentillgångar används så att de kommer alla medborgare till gagn (Partiprogram 1975: 83).

I 1990/1993 års partiprogram problematiseras framstegstanken och möjligheterna att styra och kontrollera framtiden. Trots detta möts miljöfrågans utmaning med ett ovillkorligt modernistiskt svar där "lösningarna ska sökas framåt" (Partiprogram 1990/1993: 34). Liksom för den övriga politiken ses den ekonomiska tillväxten som en oundgänglig grund även när det gäller miljöpolitiken, och tanken är att ekonomisk tillväxt och miljöhänsyn inte bara är möjliga att förena, utan att de förutsätter varandra.

> För socialdemokratin, som har vuxit fram ur de arbetande människornas kamp för ett bättre liv, är det naturligt att se sambandet mellan ekonomisk tillväxt och mänsklig välfärd och att därför betrakta tillväxt som något önskvärt. Lika naturligt är det att tillväxt inte får ske i former, som hotar den mänskliga välfärden, som är dess syfte ... Men en framgångsrik kamp mot de miljöskador som redan har inträffat kräver stora ekonomiska resurser, och det gör arbetet med att utveckla ny och miljövänlig teknik. Utan ekonomisk tillväxt kan vi inte klara miljöproblemen (Partiprogram 1990/93: 33-34).

Dessa tankegångar, baserade på idén om hållbar utveckling, framställs under 1990-talets slut i den ekologiska moderniseringens termer. Ekologisk modernisering kan beskrivas som en miljödiskurs, vilken tillstår miljöproblemens strukturella orsaker, men likväl tillskriver det moderna samhällets institutioner – det kapitalistiska systemet, teknik och vetenskap – förmågan att kunna hantera dem. Ekologisk modernisering karakteriseras bland annat av att åtgärder för miljöskydd framställs som 'plus-summespel', där det inte finns någon motsättning mellan åtgärder för att lösa miljöproblem och ekonomisk tillväxt, till exempel kan ett företag effektivisera sin produktion och därmed sänka både sin energikonsumtion och sina kostnader (Hajer 1995: 25-26; Blühdorn 2000: 211-212).

Under 1990-talet betonas också betydelsen av internationellt samarbete för att kunna åstadkomma en hållbar utveckling. Exempelvis, framhålls i 2001 års partiprogram att internationell samarbete är nödvändigt för att ge miljöpolitiken genomslag, och att omställningen till hållbar utveckling är ett ansvar för hela världssamfundet. Trots betoningen av ett internationellt beroende och de rika ländernas särskilda ansvar, framhålls i visionen om hållbar utveckling de positiva effekterna för svensk ekonomi och välfärd. Målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta (Regeringsförklaring 1999). Omställningen till en ekologiskt hållbar utveckling ses som en stark drivkraft för ekonomisk tillväxt, eftersom den skapar efterfrågan, bland

annat på resurssnål teknik, nya miljöanpassade fordon och nya former för energiproduktion (Partiprogram 2001: 29). I 1998 års regeringsförklaring framhålls förmodade positiva effekter av samverkan med industrin.

En breddad samverkan mellan politik och näringsliv för omställningen till hållbarhet skulle stärka landet. I ett första steg vill regeringen tillsammans med svensk bilindustri utarbeta ett program för att utveckla miljövänliga bilar. Bilens frihetsrevolution skall kombineras med ekologiskt ansvar (Regeringsförklaring 1998).

I arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet ska ny teknik och modern produktion användas. På detta sätt ska det gröna folkhemmet skapas. Kravet på ekonomisk tillväxt är genomgående och ovillkorligt; det handlar om att skapa "en långsiktigt hållbar tillväxt i en allt hårdare konkurrens" (Regeringsförklaring 1997) och de ekologiska utmaningarna ska mötas just som en språngbräda mot ökad ekonomisk tillväxt. Miljöfrågan har därmed definierats om. Från att ha utgjort ett potentiellt hot mot välfärdssamhället, ses miljöfrågan nu som en möjlighet till ekonomisk tillväxt och nya framsteg.

Sverige är ett föregångsland i omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. Den styrkepositionen skall vi bygga vidare på. Vårt land skall genomgå en ekologisk modernisering. Med ny resurseffektiv teknik och andra tekniska landvinningar skall vi bygga upp välfärd och välstånd utan att tära på miljön (Regeringsförklaring 1999).

Inordnandet av 1990-talets miljöpolitik i diskursen om ekologisk modernisering ger samtidigt en dubbelhet, som också kommer till uttryck i partiprogram och regeringsförklaringar. Samtidigt som miljöproblemens strukturella karaktär och komplexitet erkänns, till exempel det internationella beroendet och att rådande ekonomiska och sociala strukturer försvårar en omställning till ekologisk uthållighet (Partiprogram 2001: 3), förmedlas uppfattningen att de stora miljöproblemen kan och ska lösas inom rådande strukturer och inom en generation. Denna dubbelhet försvinner dock i den socialdemokratiska visionen om alternativa moderna liv, där miljöhänsyn och ansvar för kommande generationer kan kombineras med ekonomisk tillväxt och bevarande av det moderna samhällets institutioner och välfärd. Dessa politiska visioner vilar delvis på antaganden om kommande innovationer och teknikutveckling. Målet att lösa de stora miljöproblemen inom en generation är högt ställt och baseras på något som ska komma.

Detta är ett uttryck för modernitetens förtrollning, där man skriver ut växlar på framtiden och kalkylerar med kunskap och tekniska lösningar som ännu inte finns.

Modernitetens förtrollning

Det moderna samhället präglas av föreställningen att oönskade händelser inte ska behöva inträffa. I det moderna samhället ses inte händelser som av Gud givna, eller som ett uttryck för ödets nycker. En oönskad händelse påvisar en felaktig eller otillräcklig riskanalys, eller brister när det gäller förebyggande åtgärder (Green 1997: 119). Implicit i detta synsätt ligger att människan har möjlighet att leva i trygghet och säkerhet. Det implicerar också att det är någon som kan och ska förebygga att det oönskade inträffar. Vårt svenska välfärdssamhälle kan definieras som ett risksamhälle, vilket är genomsyrat av en trygghetskultur. Det politiska tilltalet till medborgarna förmedlar föreställningen om att det är politikernas uppgift att garantera medborgarna trygghet.

Möjligheten att fullfölja uppdraget att stå som medborgarnas garant för trygghet har hotats av miljöproblem, som skapats av samma institutioner som är det moderna samhällets grund för ekonomisk tillväxt. Genom miljöfrågan ifrågasätts eller hotas således de moderna institutioner som ska borga för medborgarnas trygghet.

De politiska dokumenten är delar i en dialog med det omgivande samhället. Från och med 1970-talet finns formuleringar som fångar upp kritik av det moderna välfärdssamhället och framstegstanken. Detta visar dock snarare på en lyhördhet för de strömningar som finns i samhället, än på en i grunden förändrad syn på vad som är önskvärt, tänkbart och möjligt att genomföra. Miljöfrågans utmaning av det moderna samhället och dess institutioner, möts under 1990-talets slut i den socialdemokratiska politiken med en till synes obruten optimism. Det budskap som förmedlas är att de stora miljöproblemen kan och ska lösas inom rådande strukturer, och inom en generation. Detta ska ske bland annat genom utveckling av ny teknik. Dessutom ska miljöfrågans lösning, genom framtida teknikutveckling bidra till den ekonomiska tillväxt, som fortsatt kan garantera välfärdspolitiken och därmed medborgarnas trygghet.

Den trygghetskultur som förmedlas är således baserad på inteckningar i framtiden, innovationer och skeenden vi ännu inte sett. Den vilar på en föreställning om möjliga framsteg med hjälp av vetenskap och teknikutveckling, som endast

kan anses hållbar i skenet av modernitetens förtrollning. Tilltalet till medborgarna under 1990-talets slut är en reminiscens av rekordårens framstegstro och optimism, där de politiska målen, visionerna och medlen är oförändrade. Den modernistiska oppositionsvokabulären, en mer impressionistisk berättarteknik och en ökad redogörelse för politiska mål och visioner är responser för att förankra denna framstegens politik, i dialog med ett omgivande samhälle där 1960-talets föreställning om kontinuerliga framsteg inte längre är given.

Noter

[1] Modernitet används här som en sammanfattande benämning på en lång process som innefattar intellektuella, sociala och politiska förändringar (Kumar 1995: 66; Liedman 1997: 17). Modernism används om kulturella rörelser, ibland som kritik gentemot moderniteten som en riktning, eller en reaktion eller ett svar inom moderniteten (Fornäs 1990: 28-29; Kumar 1995: 66).

[2] Green (1997) beskriver hur riskbegreppet blivit centralt i vår förståelse av olyckor. Det har därmed skapats en myt i vårt västerländska moderna samhälle att olyckor i princip inte ska inträffa. "In practice, however, accidents happen ... a tension thus emerges, between the myth of preventability and the occurence of what ought to have been prevented" (Green 1997: 143). Ulrich Becks (1992) diskussion om risksamhället berör denna problematik. Beck beskriver en ny typ av risker och miljöhot, t ex radioaktiv strålning och kemiska risker, vilka i sina konsekvenser överskrider både tid och rum. Därigenom tydliggörs riskanalysens begränsningar.

[3] I och med 1974 års författningsrevision ersattes trontalet av regeringsförklaringen. Under perioden 1960 till 2000 har dokumentets politiska betydelse ökat. Detta märks såväl i massmedial reception som i det sätt på vilket dokumentet är formulerat. Emellertid är avsikten med dokumentet densamma idag som den var 1960, nämligen att regeringen ska delge sin bedömning av det ekonomiska och politiska läget i landet samt skissera den kommande politiken. Trots en ökad politisk betydelse från 1960 till 2000, kan trontal och regeringsförklaringar användas som likvärdiga dokument för analys av formulering av politiska mål och prioriteringar mellan dessa (Uggla 2001).

[4] Med John van Maanens (1988) kategorisering av berättartekniker som utgångspunkt har jag skisserat två olika berättartekniker och kännetecken för dessa. Kännetecknen för de olika berättarteknikerna har använts som vägledning i en jämförelse av texternas form i syfte att finna eventuella förändringar över tid. 1) Realistisk berättarteknik – en till synes värde- och känslobefriad berättarstil som förmedlar känslan av en autentisk och realistisk berättelse. Den kännetecknas av författarens frånvaro i texten, dokumentär stil, neutralt språk och betoning av det konkreta. 2) Impressionistisk berättarteknik – söker sammanlänka berättare och berättelse. Den kännetecknas av försök att åstadkomma identifikation (åhörare-berättare), åhörarna ska (kan) inte i första hand bedöma om berättelsen är korrekt (istället bedöms om berättelsen fängslar, hänger samman och är övertygande), berättelsen ska fånga – och behålla – åhörarens intresse och detta görs med färgstarkt och ibland känslosamt språk.

5 Trontalen har under åren 1960-1965 och 1970-1974 samma struktur. Talet inleds med en hälsning till riksdagens valda ombud och orden: "Sveriges förhållande till främmande makter är gott". Därefter följer kommentarer om utrikespolitiken, den ekonomiska politiken och hur man avser driva reformarbetet vidare under det kommande året. Under denna tid tillkommer kontinuerligt nya områden för reformarbetet och nya politikområden. Den första regeringsförklaringen, 1975, har en struktur som till stor del liknar den i trontalen. Den är dock något annorlunda i formuleringarna. Exempelvis har de inledande orden om förhållandet till främmande makter ersatts med formuleringar om Sveriges utrikespolitik.

Referenser

Anshelm, J. (1995) *Socialdemokraterna och miljöfrågan. En studie av framstegstankens paradoxer*. Stockholm/Stehag: Symposion.

Anshelm, J. (2000) *Mellan frälsning och domedag. Om kärnkraftens politiska idéhistoria i Sverige 1945-1999*. Stockholm/Stehag: Symposion.

Beck, U. (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: SAGE.

Beck, U. (1995) *Att uppfinna det politiska*. Göteborg: Daidalos.

Berman, M. (1982) *Allt som är fast förflyktigas*. Lund: Arkiv.

Blühdorn, I. (2000) "Ecological Modernization and Post-Ecologist Politics" s.209-228 i Spaargaren, G, Mol, A och Buttel, F (red) *Environment and Global Moderniety*. London: SAGE.

Dir. 1997:101 *Utredning om folkstyret i Sverige inför 2000-talet*.

Elander, I. (1979) *"Den svenska modellen": Recept även för 80-talet?* Stockholm: Sekretariatet för framtidsstudier.

Fornäs, J. (1990) "Senmoderna dimensioner", s.9-57 i Fornäs, J. och Boëthius, U. *Ungdom och kulturell modernisering*. Stockholm/Stehag: Symposion.

Funtowicz, S. och Ravetz, J. (1993) "Science for the Post-normal age", *Futures*, 25 (7): 739-55.

Framstegens politik. Socialdemokratiska partistyrelsen, 1956.

Green, J. (1997) *Risk and Misfortune. The Social Construction of accidents*. London: UCL Press.

Hajer, M. (1995) *The Politics of Environmental Discourse*. Oxford: Clarendon Press.

Isenberg, B. (2001) "Modernity and Its Archive: The principle of Insufficient Reason", s.71-82 i Carleheden, M och Hviid Jacobsen, M (red) *The transformation of modernity*. Hampshire: Ashgate.

Kroon, Å. (2000) "Dialogisk analys", s.166-193 i Ekström, M. och Larsson, L-Å. (red) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Kumar, K. (1995) *From Post-industrial to post-modern society*. Oxford: Blackwell.

Liedman, S-E. (1997) *I Skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria*. Stockholm: Bonnier Alba.

Maanen, van J. (1988) *Tales of the Field. On Writing Ethnography*. Chicago: The University of Chicago Press.

Nilsson, J. O. (1994) *Alva Myrdal. En virvel i den moderna strömmen*. Stockholm/Stehag: Symposion.

Nolin, J. (1995) *Ozonskiktet och vetenskapen*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ruin, O. (1986) *I välfärdsstatens tjänst*. Stockholm: Tidens förlag.

Silverman, D. (1993) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE

SOU 2000:1 *En uthållig demokrati* Stockholm: Fritzes.

Svallfors, S. (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi*. Umeå: Boréa.

Svenska Dagbladet 2000-07-27 *Regeringslöfte. Kommuner kompenseras*

Uggla, Y. (2001) *Från trontal till regeringsförklaring – innebörd och konsekvenser*. Örebro: Forskningscentrum Människa-Teknik-Miljö. Rapport nr. MTM 01-4 Rep.

Trontal och regeringsförklaringar

Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 12/1 1960
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1961
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1962
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1963
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1964
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 12/1 1965
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 13/1 1970
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 12/1 1971
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1972
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1973
Kunglig Majestäts tal på rikssalen vid riksdagens öppnande 11/1 1974
Regeringsförklaring 10/1 1975
Regeringsförklaring 3/10 1995

Regeringsförklaring 22/3 1996
Regeringsförklaring 17/9 1996
Regeringsförklaring16/9 1997
Regeringsförklaring 6/10 1998
Regeringsförklaring 14/9 1999
Regeringsförklaring 19/9 2000

Partiprogram

Partiprogram. Fastställt av 1960 års socialdemokratiska partikongress, s.52-70 i *Socialdemokratins program 1897 till 1990*. Stockholm: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Partiprogram. Fastställt av 1975 års socialdemokratiska partikongress, s.73-104 i *Socialdemokratins program 1897 till 1990*. Stockholm: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Partiprogram. Fastställt av 1990 års socialdemokratiska partikongress med ändringar beslutade vid 1993 års partikongress.

Partiprogram. Fastställt av 2001 års socialdemokratiska partikongress.

Abstract

Risk Society and Culture of Safety. Understandings of the Task and Possibilities of Politics.

This paper analyses three different periods with the Swedish Social Democratic Party in office (1960-1965, 1970, 1975 and 1995-2000). The paper analyses how questioning of modernity and the role of science and technology is dealt with in policy documents, such as speeches from the throne, governmental declarations and party programmes. In this discussion the environmental issue is of special interest, since it in a special way challenge the modernistic ideas of progress and possibility to control the future. The analysis shows an increasing emphasis of the modern in the late 1990s. This could be defined as a modernistic answer to the challenges modern society and its institutions have met during the latest decades. Furthermore, environmental protection work – by aid of science and new technology – is defined as a springboard to economic prosperity, which in turn is seen as the basis for the safety of the citizens. In this line the politics of the 1990s is a reminiscens of the 1960s optimistic belief in progress.

Key words: The Social Democratic Party, the Swedish Welfare State, environmental politics, ecological modernisation.